EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2021 12 10
COM(2021) 786 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

dėl augalų sveikatos srityje taikomų priemonių, susijusių su importu į Sąjungos teritoriją, vykdymo užtikrinimo ir veiksmingumo

Turinys

1 ĮVADAS 3
2 IMPORTO PROCEDŪROS 5
3 FITOSANITARINIAI SERTIFIKATAI 6
4 DRAUDIMAI 7
5 OFICIALI KONTROLĖ 9
6 IŠVADOS 11

SANTRUMPOS

PKP – pasienio kontrolės postas

GMRMS – programa „Geresnis mokymas rūpinantis maisto sauga“

KI – kompetentinga institucija

KP – kontrolės punktas

Sveikatos ir maisto saugos GD – Sveikatos ir maisto saugos generalinis direktoratas

EFSA – Europos maisto saugos tarnyba

ES – Europos Sąjunga

EUROPHYT – Europos informavimo apie fitosanitarijos tikslais sulaikytas siuntas sistema

DRA – didelės rizikos augalai, augaliniai produktai ir kiti objektai

TAAK – Tarptautinė augalų apsaugos konvencija

NAAO – Nacionalinė augalų apsaugos organizacija

OKR – Oficialios kontrolės reglamentas (ES) 2017/625

FS – fitosanitarinis sertifikatas

ADM – augalų dauginamoji medžiaga

RNK – reguliuojamas nekarantininis kenkėjas

TRACES sistema – Prekybos kontrolės ir ekspertizių sistema.

1 ĮVADAS

Importo priemonėmis, taikomomis augalų sveikatos priežiūros srityje, siekiama apsaugoti Europos Sąjungą (ES) nuo kenkėjų įvežimo. Tų priemonių ES teisinė sistema iki 2019 m. buvo grindžiama Tarybos direktyva 2000/29/EB[1]. Ja nustatyta rizika grindžiama ir Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) nustatytas sanitarijos ir fitosanitarijos priemones (SFP) atitinkanti sistema, kurią taikant ES iš esmės atvira importui, taikant tam tikrus apribojimus, pavyzdžiui, reikalavimą turėti fitosanitarinį sertifikatą (FS), specialius importo reikalavimus ir tam tikrus draudimus. Ja taip pat nustatyta augalų sveikatos oficialios kontrolės, kurią turi organizuoti ir atlikti ES valstybės narės, sistema.

Remiantis 2010 m. augalų sveikatos priežiūros režimo vertinimo ataskaita nustatyta, kad reikia pakeisti ankstesnius teisės aktus. Reglamentas (ES) 2016/2031 (toliau – Reglamentas) buvo priimtas 2016 m. ir pradėtas taikyti nuo 2019 m. gruodžio 14 d. Pagal šį reglamentą toliau taikomas rizika grindžiamas požiūris ir laikomasi PPO SFP sutarties, tačiau atsižvelgiant į patirtį buvo nustatytos priemonės, kuriomis siekiama stiprinti Sąjungos teritorijos apsaugą ir gerinti aktyvų pasirengimą valdyti krizes.

Atsižvelgiant į reikšmingus ES importo režimo, taikomo augalų sveikatos priežiūros srityje, pokyčius, teisėkūros institucijos Reglamento 50 straipsniu įpareigojo Komisiją iki 2021 m. gruodžio 14 d. pateikti ataskaitą Europos Parlamentui ir Tarybai siekiant įvertinti su importu į Sąjungos teritoriją susijusių priemonių vykdymo užtikrinimą ir veiksmingumą, į kurią įtraukiama sąnaudų ir naudos analizė, ir, kai tinkama, taip pat pateikti pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, jei reikia pakeitimų.

Šios ataskaitos turinį sudaro, be kita ko, pagrindiniai pakeitimai, atlikti įgyvendinant Reglamentą, t. y. pagrindiniai importo priemonių ir tų priemonių oficialios kontrolės organizavimo pakeitimai.

Ataskaitoje įvertinami: i) reguliuojamų nekarantininių kenkėjų (RNK), kuriems anksčiau buvo taikomi teisės aktai, kuriais reglamentuojama augalų dauginamosios medžiagos gamyba ir prekyba [2] (toliau – ADM teisės aktai), įtraukimo į Reglamentą poveikis importo priemonėms ir kontrolės sistemoms; ii) priemonių, skirtų kovoti su nustatyta nauja rizika, dėl kurios galėtų būti numatytos įvairios priemonės, pradedant karantinu importavus ir baigiant laikinu draudimu, vykdymo užtikrinimas ir veiksmingumas; iii) vykdymo užtikrinimas ir veiksmingumas taikant reikalavimą turėti FS, kai augalai ir augaliniai produktai importuojami kaip naujos prekės (pasienyje tikrinant ne mažiau kaip 1 proc. prekių) ir kai augalai įvežami su keleivių bagažu; IV) dabartinė tvarka dėl leidimo nukrypti nuo importo draudimų, taip pat nuostatos dėl laikino draudimo įvežti tam tikrus augalus, augalinius produktus ir kitus objektus, laikomus didelės rizikos objektais, kuriuos leidžiama įvežti po to, kai Europos maisto saugos tarnyba (EFSA) atlieka prekių rizikos vertinimą remdamasi suinteresuotos kilmės šalies pateiktu techninių dokumentų rinkiniu ir priimamas ES teisės aktas, kuriame nustatytos tos prekės importo sąlygos; V) pakeitimai dėl medžiagos, naudojamos oficialiems tyrimams, mokslo ir kitais susijusiais tikslais, importo sąlygų, taip pat pakeitimai dėl karantino punktų ir izoliavimo infrastruktūros objektų naudojimo; VI) Reglamentu numatytų reikšmingų pakeitimų, įskaitant Reglamentu (ES) 2017/625 [3] ,

[1] OL L 169, 2000 7 10, p. 1.
[2] https://ec.europa.eu/food/plants/plant-reproductive-material/legislation/specific-legislation_en
[3] OL L 95, 2017 4 7, p. 1.

Oficialios kontrolės reglamentu (OKR), įsigaliojusiu tuo pačiu metu kaip ir Reglamentas, nustatytą augalų sveikatos kontrolę, poveikis importo kontrolės vykdymo užtikrinimui ir veiksmingumui.

Metodika

Siekdama įvykdyti ataskaitos reikalavimus, Komisija parengė metodiką, į kurią įtrauktas visų turimų įrodymų vertinimas. Komisija konsultavosi su suinteresuotosiomis šalimis [4] naudodama klausimynus, parengtus dėl keturių pagrindinių sričių, kuriose teisės aktais buvo padaryti pakeitimai: i) fitosanitarinių importo procedūrų, ii) FS naudojimo, iii) importo draudimų ir iv) OKR nuostatų dėl augalų sveikatos. Klausimynų, kurie buvo parengti konsultuojantis su ES NAAO ir atitinkamomis ES lygmens asociacijomis, tikslas – gauti atsiliepimus apie vykdymo užtikrinimo ir įgyvendinimo politikos aspektus, taip pat apie sąnaudas, naudą ir poveikį, kad būtų galima atlikti sąnaudų ir naudos analizę. Kvietimai atsakyti į klausimynus išsiųsti 27 ES valstybių narių NAAO, kompetentingoms sertifikavimo institucijoms (toliau – KI) ir muitinėms, dviem ES institucijoms, 48 atitinkamoms ES lygmens asociacijoms ir 178 ne ES NAAO. Valstybių narių lygmens asociacijos, veiklos vykdytojai, laboratorijos, mokslinių tyrimų institucijos ir plačioji visuomenė su klausimynais galėjo susipažinti Sveikatos ir maisto saugos GD svetainėje. Siekdamos didinti visuomenės dalyvavimą Komisija ir ES NAAO padėjo skleisti klausimynus socialiniuose tinkluose ir kituose kanaluose. Iš viso buvo gauti 386 atsakymai. Dalyvavimo lygis skyrėsi atsižvelgiant į skirtingas suinteresuotųjų šalių kategorijas ir skirtingus klausimynus: į klausimyną dėl OKR mažiausiai atsakymų gauta iš ES institucijų, susijusių su augalų apsauga (15 iš 27 ES NAAO), ir apskritai į jį atsakė nedaug ES ir valstybių narių lygmens asociacijų, ne ES NAAO, veiklos vykdytojų ir plačiosios visuomenės atstovų.

Be to, viešai prieinami duomenys, kurių pagrindu buvo atlikta statistinė analizė, buvo gauti iš dviejų šaltinių: i) iš EUROPHYT ir TRACES sistemos buvo gauti 2019–2020 m. duomenys apie nustatytus į ES importuotus augalus ir augalinius produktus arba augalus ir augalinius produktus, kuriais joje prekiaujama, ir ii) buvo analizuojami 2013–2020 m. prekybos duomenys. Kadangi Reglamente nurodytos prekės neatitinka konkrečių prekių nomenklatūrų, buvo atliktas prekių grupių, kurioms teisės aktų pakeitimas turėjo įtakos, nustatymo ir prekybos jomis dinamikos palyginimas.

Rinkdama duomenis šiai ataskaitai, Komisija parengė keturias technines ataskaitas[5], kuriose pateikė informaciją apie gautus atsiliepimus ir išsamią tų atsiliepimų analizę.

Galiausiai vertinant su OKR susijusias priemones, taip pat atsižvelgta į pirmųjų penkių importo kontrolės auditų valstybėse narėse rezultatus. Visų susijusių auditų ataskaitos yra skelbiamos viešai[6].

[4] Europos Sąjungos (ES) ir ne ES nacionalinėmis augalų apsaugos organizacijomis (NPPO), institucijomis, atsakingomis už tiekimo rinkai direktyvas (kompetentingomis sertifikavimo institucijomis), ES ir valstybių narių lygmens asociacijomis (ES ir valstybių narių asociacijomis), veiklos vykdytojais ir plačiąja visuomene.

[5] https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126792
https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126791
https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126695
https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126790

[6] https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/audit_reports/index.cfm

Komisijos analizę apsunkina trys veiksniai: pirma, ES ir ne ES NAAO ir asociacijos tam tikrais atvejais prisidėjo iš dalies ir tai turėjo įtakos atsakymų reprezentatyvumui, o plačioji visuomenė ir veiklos vykdytojai prisidėjo labai ribotai, todėl nebuvo įmanoma trianguliuoti išvadų; antra, laikotarpis nuo skirtingų nuostatų taikymo pradžios iki prašymo pateikti atsiliepimus labai trumpas, o tai turėjo įtakos analizės imties dydžiui; galiausiai, poveikį prekybai ir susijusiai veiklai darė COVID-19 pandemija, nors galioja Reglamentas (ES) 2020/466 [7] dėl laikinų priemonių rizikai suvaldyti, esant tam tikriems dideliems valstybių narių kontrolės sistemų sutrikimams dėl COVID-19.

Dėl pirmiau minėtų apribojimų tam tikrais atvejais nebuvo galima padaryti išvadų dėl importo priemonių vykdymo užtikrinimo ir veiksmingumo. Sąnaudų ir naudos vertinimas buvo atliktas tik tokiu mastu, kiek tai buvo įmanoma atsižvelgiant į padrikus atsiliepimus dėl prašomų kiekybinių duomenų arba remiantis ekonomine literatūra. Vietoj to buvo atlikta išsami kokybinė sąnaudų ir naudos analizė. Galiausiai dėl šių priežasčių Komisija apribojo savo analizę nustatydama temas, dėl kurių reikėtų toliau diskutuoti.

2 IMPORTO PROCEDŪROS

Į Reglamentą įtraukus taisykles dėl RNK, NAAO iš kompetentingų sertifikavimo institucijų perėmė atsakomybę už RNK oficialią kontrolę. Taisyklių dėl RNK įgyvendinimas importo srityje galėtų būti laikomas veiksmingu siekiant tikslo užtikrinti, kad būtų laikomasi su RNK susijusių reikalavimų, bet 25 proc. NAAO, 41 proc. veiklos vykdytojų ir 5 iš 6 kompetentingų sertifikavimo institucijų jį įvertino neigiamai dėl nuoseklumo tarp augalų sveikatos ir ADM teisės aktų trūkumo. Nuomonės išsiskyrė dėl to, ar atitiktis priemonėms, taikomoms RNK srityje, taip pat turėtų būti įtraukta į FS skirsnį „Papildomas deklaravimas“, tai nuostata, kuri nėra įtraukta į Reglamento 71 straipsnio 2 dalį.

Aiški Reglamento nauda yra tai, kad juo didinamas oficialios kontrolės veiksmingumas, kaip nurodoma atsakymuose. Pradėjus įgyvendinti Reglamentą beveik du trečdaliai NAAO ir kompetentingų sertifikavimo institucijų ėmė vykdyti vienalaikę RNK ir karantininių kenkėjų kontrolę ir tik 30 proc. organizacijų ir institucijų tai darė jau anksčiau. Atrodo, kad Reglamentu finansiniams ištekliams, susijusiems su tos kontrolės vykdymu, daromas poveikis yra minimalus – dauguma KI pranešė, kad išlaidos nepadidėjo. Šią padėtį patvirtina ir privatūs veiklos vykdytojai.

Atrodo, kad trūksta aiškumo dėl veiksmų, kurių turi būti imamasi tais atvejais, kai nesilaikoma reikalavimų, susijusių su RNK. Daugiau kaip pusė respondentų atmeta reikalavimų neatitinkančias siuntas ir informuoja atitinkamą ES nepriklausančią valstybę. Labai nedaugelis konsultuojasi su veiklos vykdytoju dėl specialių apdorojimo būdų. Kai kurie respondentai pageidautų, kad būtų parengtos atitinkamos gairės. Beveik 75 proc. respondentų pritartų tam, kad skaidrumo tikslais apie reikalavimų, susijusių su RNK, neatitikimą būtų pranešama TRACES sistemoje. Tačiau toks pranešimų teikimas šiame reglamente nenustatytas.

Įvertinti 49 straipsnio naudos priemonėms, susijusioms su nustatyta nauja kenkėjo rizika, nebuvo galima dėl atsiliepimų trūkumo.

[7] OL L 98, 2020 3 31, p. 98.

3 FITOSANITARINIAI SERTIFIKATAI

Reglamento 73 straipsniu nustatytas reikalavimo turėti FS taikymo srities išplėtimas (toliau – FS taikymo srities išplėtimas) įtraukiant prekes, nurodytas Reglamento (ES) 2019/2072 XI priedo B dalyje (toliau – naujos prekės), galėtų būti laikomas naudingu siekiant apsaugoti ES nuo kenkėjų. Užregistruota aiški nauda: didesnis atsekamumas, didesnė apsauga nuo kenkėjų ir didesnė ne ES NAAO atskaitomybė. Be to, apie 33 proc. ne ES NAAO nurodė, kad pagerėjo jų pajėgumas aptikti kenkėjus atliekant patikrinimus prieš eksportą.

Be to, veiklos vykdytojai dažniausiai nurodė, kad FS taikymo srities išplėtimas neturėjo poveikio vienodų sąlygų užtikrinimui arba kad dėl didesnio informuotumo, vienodų taisyklių taikymo ir dažniau atliekamos kontrolės pokyčiai buvo teigiami.

Remiantis tyrimu, 22 proc. respondentų manė, kad bendra su FS sistema susijusi padėtis pagerėjo, 35 proc. respondentų manė, kad padėtis išliko nepakitusi, o 15 proc. respondentų, daugiausia veiklos vykdytojai, nurodė, kad padėtis pablogėjo, nes nauja prievolė nėra pakankamai proporcinga susijusiai rizikai. Nebuvo įmanoma įvertinti, ar perėjimas prie naujo reikalavimo buvo sklandus, nes 42 proc. respondentų manė, kad jis buvo sklandus, o 38 proc. manė, kad jis kėlė problemų (dėl skirtumų tarp reikalavimų, taikomų XI priedo A ir B dalyse pateiktoms prekėms, kuriuos sunku paaiškinti veiklos vykdytojams, pvz., pasienio kontrolės postams (PKP) iš anksto turi būti pranešta tik apie prekes, nurodytas A dalyje; dėl prekių, nurodytų A ir B dalyse, atskyrimo; dėl nuotolinės prekybos būdu parduodamų sėklų aptikimo). ES nepriklausančių šalių NAAO mano, kad dabar sudėtingiau nustatyti naujas prekes, visų pirma numatytą paskirtį, nuo kurios priklauso FS poreikis. Tačiau kriterijai, pagal kuriuos anksčiau buvo atskiriamos tos prekės, kai joms nereikėjo FS, išliko tie patys.

FS taikymo srities išplėtimas taip pat galėtų būti laikomas naudingu bendram prekybos sistemos veikimui: privačios suinteresuotosios šalys rečiau susiduria su sukčiavimo atvejais, didėja pasitikėjimas tarp tiekimo grandinės dalyvių, gerinami sutarčių stebėsenos pajėgumai ir apskritai mažinama rizika.

Be to, atrodo, kad dėl FS taikymo srities išplėtimo padidėjo veiklos vykdytojų, piliečių ir KI informuotumas augalų sveikatos klausimais.

Kalbant apie neigiamus aspektus, atrodo, kad dėl FS taikymo srities išplėtimo padidėjo administracinė našta ir susijusios išlaidos. Asociacijos visoje ES nurodė, kad ne mažiau svarbus ir darbo krūvio padidėjimas. Trijose valstybėse narėse IT sistemos buvo pritaikytos patiriant nedideles išlaidas, o vienoje buvo pagerinta patikrinimų atlikimo infrastruktūra. Keturiose valstybėse narėse buvo padidintas mėginių ėmimo ir tyrimų atlikimo lygis siekiant nustatyti galimai naują su kenkėjais susijusią riziką, tačiau jų imtis mažesnė kaip 5 proc.

Dėl FS taikymo srities išplėtimo tam tikrų išlaidų taip pat patyrė ne ES NAAO, daugiausia todėl, kad jos padidino savo darbuotojų skaičių ir atnaujino įrenginius bei laboratorijas.

Nors atrodo, kad laikas ir išlaidos, reikalingi kontrolei atlikti ES papildomų prekių įvežimo punktuose, padidėjo (kaip teigia dauguma privačiojo sektoriaus atstovų – 44 proc.), poveikis pajėgumui įgyvendinti ilgalaikes investicijas ar strateginius sprendimus nebuvo didelis – kad šiam pajėgumui poveikis daromas, mano 17 proc. respondentų.

Apie siuntų, daugiausia sėklų, vaisių ir skintų gėlių, atmetimą dėl to, kad nebuvo pateiktas naujų prekių FS arba jis buvo neišsamus, pranešta labai retai. Visos ES suinteresuotosios šalys, su kuriomis konsultuotasi, nurodė, kad jokių didelių pokyčių, susijusių su importo į ES apimtimi, naujų prekių gamyba ar kainomis ES, nenustatė. Nors ne ES NAAO atsakymų kiekis nedidelis, jais patvirtinama, kad eksporto į ES apimtis nepakito ir eksportuotojų sąnaudos nepadidėjo. Suinteresuotųjų šalių pateikti atsakymai atitinka Soto *et al.* atliktame tyrime (2021 m.) pateiktą išvadą, kad teisės aktų pakeitimas prekybai augalais apskritai darė nedidelį poveikį. Daugelis respondentų nurodė, kad reikalavimas tikrinti 1 proc. importuojamų naujų prekių sunkumų nesukėlė, tačiau beveik tiek pat respondentų susidūrė su sunkumais atskirdami naujas reguliuojamas prekes nuo „senų“, taip pat dėl vienodų procedūrų valstybėse narėse trūkumo.

Kalbant apie reglamento 71 straipsnio 2 dalies nuostatą į FS įtraukti visą konkretaus reikalavimo, kuris yra įvykdytas, formuluotę, kai atitinkamu įgyvendinimo aktu leidžiamos skirtingos galimybės, daugiau nei pusė respondentų mano, kad ji yra gana aiški, o 32 proc. mano, kad ji yra gana neaiški. Tiek ES, tiek ne ES NAAO mano, kad reikalavimas aiškus, tačiau privačios suinteresuotosios šalys taip nemano. Nepaisant to, kad visos 27 valstybės narės pritarė Komisijos pateiktiems patikslinimams, veiklos vykdytojai ir jų atstovai savo atsakymuose nurodė, kad reikalavimo įgyvendinimas visoje ES nebuvo vienodas ir kad šiuos skirtingus metodus buvo sunku taikyti. Tačiau taip buvo tik šio reikalavimo įgyvendinimo pradžios atveju.

Manoma, kad FS reikalavimo taikymo srities išplėtimas įtraukiant augalus, kuriuos įveža keleiviai, taip pat naudingas, nes, pasak daugiau kaip 80 proc. suinteresuotųjų šalių, dėl jo ES sustiprėjo apsauga nuo kenkėjų. Plačiosios visuomenės atsakymų (17) buvo per mažai, kad būtų galima atlikti kokį nors vertinimą.

4 DRAUDIMAI

Pagal Reglamento 40 straipsnio nuostatas į Sąjungos teritoriją draudžiama įvežti tam tikras prekes. Remiantis suinteresuotųjų valstybių pateikta informacija, dabartinė procedūra dėl leidimo nukrypti nuo nuostatų, kuriomis nustatyti importo draudimai, t. y. leidimo įvežti įprastomis aplinkybėmis draudžiamas prekes, gana veiksminga. Vis dėlto šią procedūrą būtų galima labiau standartizuoti. Dabartinę procedūrą dėl leidimo nukrypti nuo nuostatų, kuriomis nustatyti importo draudimai, 47 proc. respondentų laiko patenkinama, o 30 proc. – nepatenkinama. Daugiausia nepasitenkinimo išreiškia ES ir valstybių narių lygmens asociacijos, kaip priežastį nurodydamos ilgą procesų trukmę, skaidrumo stoką, ribotą mokslinį pagrindą ir didesnes administracines bei finansines pastangas.

Kaip patvirtino 61 proc. respondentų, Reglamento 42 straipsnis dėl didelės rizikos augalų, augalinių produktų ir kitų objektų (DRA) gali būti laikomas veiksminga nuostata ES stiprinant apsaugą nuo kenkėjų. Jie taip pat mano, kad į Reglamento (ES) 2018/2019[8] priedą įtrauktas DRA sąrašas ir į Reglamentą (ES) 2018/2018[9] įtrauktos procedūros yra aiškios. Tai taip pat patvirtina vertinimas dėl DRA sąrašo poveikio protrūkių tikimybei – tik viena asociacija mano, kad ji padidėjo. Respondentai taip pat iš esmės sutiko, kad draudimo

[8] OL L 323, 2018 12 19, p. 10–15.
[9] OL L 323, 2018 12 19, p. 7–9.

griežtumas yra pakankamas. Tam nepritarė septynios asociacijos ir 4 NAAO. Galiausiai buvo raginama užtikrinti didesnį DRA sąrašo sudarymo procedūros skaidrumą.

Be tokių privalumų kaip didesnė ES apsauga nuo kenkėjų ir geresnis pasirengimas naujos kenkėjo rizikos atžvilgiu, kuriuos nurodė dauguma respondentų (69 proc.), kaip papildomą privalumą daugiau kaip 50 proc. respondentų nurodė didesnį informuotumą apie poreikį apsaugoti ES nuo kenkėjų.

Dažniausiai nurodomas neigiamas poveikis – administracinės naštos padidėjimas. Iš tiesų 29 iš 77 suinteresuotųjų šalių mano, kad administracinė našta padidėjo dėl sienų kontrolės, patikrinimų ir priežiūros priemonių sudėtingumo. Tačiau dėl skirtų papildomų išteklių padidėjo pajėgumas atsekti į DRA sąrašą įtrauktas prekes ir nustatyti iš sąrašo jau išbrauktus DRA.

Be Komisijos pagal GMRMS organizuojamų tikslinių mokymų augalų sveikatos klausimais, papildomos mokymo veiklos ėmėsi kitos suinteresuotosios šalys, daugiausia NAAO, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos įgyvendinti DRA importo draudimą. Sveikatos ir maisto saugos GD, EFSA ir 13 iš 21 ES NAAO nurodė, kad jų informacijos sklaidos veikla gerokai suintensyvėjo. Apskritai privačios suinteresuotosios šalys šias informacijos sklaidos pastangas, ypač EFSA ir NAAO, įvertino teigiamai.

Draudimo importuoti DRA poveikis nedidelis ir vidaus rinkai (gamybos, kainų ir pardavimo vidaus rinkoje atžvilgiu arba ūkio subjektų pajėgumo eksportuoti DRA arba įgyvendinti ilgalaikes investicijas atžvilgiu), ir faktiniam sektoriaus veiklos vykdytojų skaičiui. Tačiau veiklos vykdytojai, valstybių narių ir ES lygmens asociacijos mano, kad prekyba DRA tapo sudėtingesnė daugiausia dėl naujų augalų tiekėjų poreikio. Nepaisant to, jie sugebėjo pakeisti draudžiamas DRA rūšis kitomis. Soto *et al.* tyrime (2021 m.) pateiktais prekybos analizės rezultatais patvirtinami iš suinteresuotųjų šalių gauti atsiliepimai.

Keturios ne ES NAAO, nurodžiusios, kad jos pateikė dokumentų rinkinį, kuriuo siekė panaikinti draudimą importuoti DRA iš savo šalies, mano, kad procesas yra sudėtingas, informacija, kurios prašoma, pernelyg konkreti ir nėra pateikta išsamių gairių. Jos taip pat mano, kad patikrinimai ir jų gebėjimas sertifikuoti iš sąrašo išbrauktus DRA buvo sudėtingi, tačiau daugiau mokymų padėjo spręsti šį klausimą. Kiekybiniai išlaidų duomenys buvo nepakankami, kad būtų galima atlikti kokį nors vertinimą.

Kaip patvirtino dauguma respondentų, atrodo, kad, palyginti su ankstesniais reikalavimais, Reglamento 8 ir 48 straipsnių nuostatos dėl medžiagos, naudojamos oficialių tyrimų, moksliniais ir kitais susijusiais tikslais, buvo supaprastintos, tačiau 11 iš 31 respondento, tarp jų ir 3 iš 4 laboratorijų, kurios yra pagrindiniai naudotojai, taip nemano. Dauguma respondentų (32 proc.) buvo nepatenkinti savo patirtimi, susijusia su leidimo raštu, nes kilo problemų, kai šį raštą turėjo tvirtinti ne ES NAAO, dėl administracinės naštos, nepakankamo nuostatos aiškumo, nepakankamo suderinamumo tarp valstybių narių ir dėl prašymo tam pačiam siuntėjui kiekvieną kartą pateikti tokį raštą.

Kaip patvirtino didžioji dauguma respondentų, Reglamento 60–64 straipsnių nuostatos dėl karantino punktų ir izoliavimo infrastruktūros objektų naudojimo gali būti laikomos

patenkinamomis. Medžiagos išleidimo iš karantino sąlygų procedūra visiems respondentams atrodo aiški ir veiksminga.

5 OFICIALI KONTROLĖ

Augalų sveikatos sektorius įtrauktas į OKR taikymo sritį, o importo kontrolė dabar vykdoma pagal tas pačias procedūras kaip ir kituose maisto grandinės sektoriuose, išskyrus kelias išimtis.

Kalbant apie įvade nurodytus apribojimus, verta pažymėti, kad dalyvavimo lygis pateikiant atsakymus į OKR klausimyną buvo mažesnis.

Padaryti išvadų dėl importo kontrolės veiksmingumo ir suderinimo lygio nebuvo įmanoma: 35 iš 65 atsakymus pateikusių suinteresuotųjų šalių laikėsi nuomonės, kad naujosios importo kontrolės tvarkos įgyvendinimas yra veiksmingas ir suderintas, o iš pradinių rezultatų atlikus pirmuosius penkis iš planuojamų 15–20 Komisijos auditų dėl OKR įgyvendinimo matyti trūkumų – valstybės narės neužtikrina, kad PKP ir KP būtų laikomasi būtiniausių reikalavimų. Procedūros, kuriomis siekiama užtikrinti fizinių patikrų nuoseklumą, – audito ir tikrinimo procedūros, dokumentuotos procedūros, stebėsenos ir mėginių ėmimo planai – visos yra skirtinguose jų rengimo etapuose. TRACES sistema veikia, tačiau valstybėse narėse vis dar esama trūkumų, susijusių su reikalavimų dėl asmeninių siuntų ir medinės pakavimo medžiagos įgyvendinimu.

TRACES sistemos naudojimas gali būti laikomas svarbiu OKR įgyvendintu patobulinimu. Iš tiesų 80 proc. respondentų nurodė, kad funkcija, kuria galima naudotis norint pranešti apie importuojamų prekių neatitikimus, yra veiksminga. NAAO taip pat teigiamai įvertino tai, kad sistema sujungiama su kitomis sistemomis, patogi naudotojui ir informatyvi.

OKR nustatytos naujos taisyklės atliekant kontrolę kontrolės punktuose (KP) ir rizika grindžiamą kontrolę, kai prekės gabenamos tranzitu. Nepaisant to, kad ši kontrolė vykdoma trumpą laiką, ją būtų galima laikyti veiksminga, kaip nurodė atitinkamai 47 iš 52 ir 31 iš 36 respondentų.

Svarbus oficialios kontrolės sistemos patobulinimas – taisyklių dėl mėginių ėmimo fiziniam patikrinimui, atliekamam vizualiai apžiūrint, nustatymas (Reglamento (ES) 2019/2130[10] III priedas). Iš tiesų ankstesnių auditų metu buvo nustatyta, kad mėginių ėmimas fiziniam patikrinimui labai skiriasi, ir Komisija bei valstybės narės tai laiko trūkumu. Remiantis atsakymais, pradėjus taikyti aiškesnius reikalavimus imties dydis nustatomas vienodžiau. Tačiau kai kurios suinteresuotosios šalys pranešė, kad į imtį įtraukiama neproporcingai daug siuntų su mažomis skirtingų prekių partijomis, kad būtų pasiektas teisės aktuose nustatytas minimalus priimtinas patikimumo lygis, o 33 proc. iš jų prašo geriau suderinti reikalavimus dėl mažiausių prekių kiekių, kuriems kontrolė netaikytina. Į Reglamentą (ES) 2019/2130 taip pat įtrauktos naujos nuostatos dėl mėginių ėmimo ir tyrimų, kuriais siekiama nustatyti latentinę infekciją. Remiantis klausimyno atsakymais, šios naujos nuostatos poveikio sąnaudoms nedarė, bet jas įgyvendinant buvo sudarytos sąlygos šiuos testus atlikti reguliariai.

[10] OL L 321, 2019 12 12, p. 128–138.

Dauguma NAAO nedidino savo darbuotojų skaičiaus ar darbo krūvio, kad įgyvendintų pokyčius dėl OKR. Į Komisijos programą GMRMS įtrauktas specialus skirsnis dėl OKR, skirtas augalų sveikatos inspektoriams. Beveik pusė respondentų taip pat vykdė su OKR susijusius mokymus ir informuotumo didinimo veiklą.

Be to, dėl teisės aktų pakeitimų PKP ir KP skaičius keitėsi labai nedaug, palyginti su ankstesniu jų skaičiumi. Keturios NAAO uždarė įvežimo punktus, o trys NAAO uždarė patvirtintas paskirties vietas – daugiausia dėl mažesnio importuojamų prekių kiekio, išlaidų efektyvumo ir finansinio reorganizavimo.

Remiantis 25 proc. veiklos vykdytojų ir jų asociacijų pateiktų atsakymų, siekiant gauti naudą dėl pokyčių įgyvendinant OKR reikėjo patirti tam tikrų išlaidų, nes sumažėjo augalų ir augalinių produktų importo pajėgumai. Importo pajėgumai sumažėjo daugiausia dėl to, kad šiuo metu prekės įforminamos remiantis FS, o prieš įforminimą buvo remiamasi transporto dokumentu, kuris apėmė įvairius FS. Be to, beveik 1 iš 3 privačiojo sektoriaus respondentų pareiškė, kad kontrolės išlaidos padidėjo, nors ir mažiau nei 10 %. Panašaus respondentų skaičiaus išlaidos liko tokios pačios.

Daugiau kaip pusė NAAO patvirtino, kad nebuvo poveikio išlaidoms, susijusioms su vartojimo reikmenimis, naudojamais kontrolei vykdyti. Tačiau 67 proc. NAAO nurodė, kad laikas, reikalingas kontrolei atlikti, išliko toks pats, kaip ir anksčiau, arba padidėjo mažiau kaip 10 proc. NAAO pranešė, kad nepatyrė jokių papildomų išlaidų, o veiklos vykdytojai ir asociacijos tą patį nurodė tiek dėl kontrolės išlaidų PKP, tiek dėl visų išlaidų.

Manoma, kad dėl medinės pakavimo medžiagos stebėsenos plano įdiegimo ir tikrinimo protokolų atnaujinimo padidėjo dviejų NAAO išlaidos, o papildomos jų išlaidos sudaro mažiau kaip 10 proc.

Kad įgyvendintų OKR reikalavimus dėl keleivių bagažo kontrolės, dauguma NAAO toliau taikė rizika grindžiamą metodą, kurį jos taikė prieš įgyvendindamos OKR. Tačiau dauguma NAAO FS dokumentų patikrinimus pavedė atlikti muitinėms ir tik nedaug NAAO turėjo atnaujinti savo infrastruktūrą, kad galėtų atlikti šiuos patikrinimus.

Reikalavimas tikrinti importuotus sodinti skirtus augalus, į ES įvežtus vegetacinės ramybės būsenos, buvo taikomas tik šiek tiek ilgiau kaip pusę metų iki klausimynų pateikimo. Galbūt todėl 61,1 proc. respondentų šiuo klausimu neturėjo nuomonės. Tačiau 22,3 proc. respondentų priemonę įvertino kaip veiksmingą. Pusė atsiliepimus pateikusių NAAO pabrėžė, kad sudėtinga atsekti prekes, importuotas per kitas valstybes nares. Dauguma NAAO manė, kad importuotų prekių patikrinimų organizavimo procedūra yra paprasta, bet reikšminga jų dalis nurodė, kad ji tikrai nėra paprasta. Duomenų apie importuotų sodinti skirtų augalų, įvežtų vegetacinės ramybės būsenos, patikrinimų skaičių ir su jais susijusias išlaidas gauta per mažai, kad būtų galima daryti išvadas.

Paklausti apie prekių, parduodamų vykdant e. prekybą, kontrolę, dauguma respondentų nurodė sutinkantys, kad vykdant nuotolinę prekybą kontrolė turėtų būti įgyvendinama taip pat, kaip ir tradicinėje tiekimo grandinėje, kad būtų užtikrinamos vienodos sąlygos išlaikyti apsaugos lygį, reikalingą kovojant su augalų sveikatai kylančia rizika.

6 IŠVADOS

Remiantis vertintais duomenimis, galima manyti, kad įgyvendinant Reglamentą ir į OKR taikymo sritį įtraukus augalų sveikatos kontrolę buvo sudarytos sąlygos siekti tikslų stiprinti ES fitosanitarinę apsaugą ir imtis aktyvių veiksmų kovojant su kenkėjais, laikantis TAAO reikalavimų ir taikant rizika grindžiamus ir skaidrius metodus. NAAO nuomonės dėl nuostatų, kuriomis suteikta aiškumo augalų sveikatos kontrolės srityje, ir dėl nuostatų, kuriomis dar labiau sustiprinta ES apsauga nuo kenkėjų, buvo teigiamos. ES ir valstybių narių lygmens asociacijos neigiamai vertino nuostatas, dėl kurių įgyvendinimo, kaip manoma, kilo sunkumų tais atvejais, kai prekybos praktika jau nusistovėjusi.

Be to, iš suinteresuotųjų šalių gautų atsiliepimų apie reikalavimų dėl FS pakeitimus, pokyčių dėl OKR ir laikino importo draudimo taikymo DRA analizės, taip pat iš turimų prekybos duomenų analizės (Soto *et al.* (2021 m.)) matyti, kad susiklosčiusi tokia padėtis, kai nauda viršija išlaidas. Svarbus aspektas, galėjęs lemti šį teigiamą vertinimą, yra mokymo ir informacijos sklaidos veikla. Padėtis ne tokia aiški dėl pokyčių, susijusių su procedūromis, taikomomis importuojant prekes, visų pirma RNK atžvilgiu. Teisės aktų pakeitimų naudą ES ir ne ES valdžios institucijos pabrėžia labiau nei privatūs veiklos vykdytojai. Pastarieji paprastai pastebi daugiau nedidelių trūkumų, susijusių su teisės aktų pakeitimų įgyvendinimu, ir nurodo sritis, kuriose reikalavimai turėtų būti labiau suderinti.

Kad Reglamento ir OKR taisyklės būtų veiksmingesnės, o jų praktinis įgyvendinimas – geresnis, ir kad būtų užtikrintas didesnis naudingumas, galėtų būti svarstoma galimybė kai kurias sritis aptarti išsamiau. Tai pasakytina apie 1) nuostatų dėl RNK ir jų kontrolės nuoseklumo didinimą, 2) procedūras, kurias taikant pagal Reglamento 40 straipsnį leidžiama nukrypti nuo nuostatų, kuriomis nustatyti importo draudimai, 3) procedūrų, pagal 42 straipsnį taikomų didelės rizikos augalams, skaidrumo didinimą ir 4) tikslinę oficialią kontrolę, susijusią su augalais ir augaliniais produktais, importuojamais nuotolinės prekybos būdu. Tačiau bet kokio galimo pakeitimo taikymo sritis turėtų būti ribota, nes jis iš esmės turėtų būti susijęs su jau veikiančios sistemos koregavimu.